

Jordan Peterson, Tragedy vs Evil

University of psychology, Toronto.

Conference on personal meaning, July 25, 2008.

Youtube, TVO.

Peterson had dromen over **nucleaire vernietiging**. En de mogelijkheid van nucleaire vernietiging is realiteit. Hoe bestaat het dat iedereen zomaar doorleeft? Dan maakt Peterson de draai naar het onderzoek van slechtheid.

Slechtheid is niet academisch, niet intellectueel, maar existentieel. Niet theoretisch, maar absoluut, aard van de realiteit. Jeffrey Burton Russell. Studie naar de duivel. Wat is definitie van slechtheid. Verschil tussen tragedie en slechtheid.

In de mens botst de gebonden beperktheid met de ongebonden onbeperkte natuur. Complex, onbegrijpelijk. De onbeperktheid is absoluut, de wereld is heel groot; maar ook relatief: de mens is te klein, te beperkt om deze wereld in te nemen. Het religieuze bestaat er uit dat deze de confrontatie tussen beperktheid en onbeperktheid adresseert. Daarom is het religieuze onderdeel van de mensheid. **De beperktheid wordt altijd overspoeld door de oneindigheid. Mens zijn is leiden.** Dood en ziekte. Mens is ontoereikend. God is alwetend, overal aanwezig, almachtig. Wat mist hij? Beperktheid. **Zonder beperking is er geen bestaan.** We gaan een spel spelen. Doe maar. Ander weet niet wat te doen. Ze schrikken door de oneindige mogelijkheden tot niets doen. Beperkende regels zijn nodig. **In de afwezigheid van beperkingen kan er geen keuze, vrijheid, bestaan, zijn.** Dit is een fundamentele waarheid, net zoals de kwetsbaarheid van de mens. Kinderen zijn perfect, uiting van God. Maar zo kwetsbaar. Filosofisch gedachten experiment: stel nou dat ik mijn kind onkwetsbaar maakt. Maar dan neem ik weg waar ik van houd. Kwetsbaarheid van de mens is verweven met wie die is. Dit is weer hetzelfde: wat de oneindigheid mist is de beperktheid. **Als je alles kon doen en alles wist en overal tegelijkertijd kon zijn dan zou er geen reden meer zijn om te kiezen, om iets te doen. Dan is er geen verhaal. En iets in het zijn bestaat uit verhaal.** Dan wordt de vraag: hoe kun je je leven leiden zodat kwetsbaarheid aanvaardbaar en wenselijk is. De mens is kwetsbaar, en dat is tragisch. Maar die tragiek is misschien de prijs die we moeten betalen voor mens zijn. **De tragiek is gewoon een uiting van wat het is om mens te zijn, de mens is kwetsbaar, en kwetsbaar is de confrontatie van de eindigheid met de oneindigheid. Dus aardbevingen, kanker, geestelijke ziekte, roofdieren zijn niet slecht, maar tragisch, zo is de wereld.** 10:17

Er bestaan menselijke handelingen die niet tragisch zijn, maar **slecht**. Slecht is niet nodig en vrijwillig ten opzichte van tragedie. Verklaringen van slechtheid door materiële of sociale omstandigheden kloppen niet; genoeg maatschappijen waar dat niet voor op gaat. Het is verderfelijker. Het heeft **een soort esthetiek**. MAD. **Verstoorde grappigheid**. Arbeit macht frei. Arrogantie. Zakken zout heen en weer dragen. Vernedering. **Viering van gruweldaden. Wat verklaart slecht.** Uit academisch onderzoek en klinische praktijk. 14:43 **Arrogantie en wrok.** Beiden zijn verbonden met **kwetsbaarheid** van de mens in de relatie tot **oneindigheid** en tot nog iets anders.

Genesis, Adam en Eva en Kaïn en Abel. Zijn zeer oude verhalen. **Adam en Eva gaat over het zelfbewust worden van de mens.** Zelfbewustzijn is wat ons onderscheid van alle andere dieren. Adam eet appel, schellen vallen van zijn ogen, en hij realiseert zich dat hij naakt is. Vrouwen maken mannen zelfbewust. Sexuele keus door vrouw. Twee keer zo veel vrouwen planten zich voort als mannen. Vrouwen wijzen de meeste mannen af. Voor man ernstig. Waarschijnlijk (sprong, niet bewezen) heeft de sexuele keuze de ontwikkeling van zelfbewustzijn en corticale evolutie gedreven. **Eerst naakt, zelfbewustzijn en dan direct het verschil tussen goed en kwaad.** Gaat samen. **Met zelfbewustzijn nadenken over onze acties en mogelijkheid acties aan te passen.** We gaan uit van vrije wil, alhoewel dat bestreden kan worden. Dan kleden Adam en Eva zich. Is cultuur. Vorm geven aan kwetsbaarheid ten opzicht van de natuur. Daarom geeft God Adam werk. **De toekomst beheersen, omdat je je realiseert dat je kwetsbaar bent.** Ze onderdrukken hun huidige verlangens voor de toekomst. Dat kost. Verlies van dierlijke flow, berekenend, koud, afgesneden van instinctieve bronnen. Eva gaat pijn hebben bij geboorte van immense schedel en lange zorg- en opvoedperiode voor baby's en kinderen. Eva en Adam verstoppen zich. Komedie. God vraagt waarom. Omdat Adam zich schaamt. Ik ben naakt. Als je weet dat je kwetsbaar bent, **heb je dan nog het lef te volharden in een zienswijze van een Goddelijk lotsbestemming.** Mensen verbergen zich als ze zelfbewust en kwetsbaar zijn voor hun lotsbestemming. En Adam zegt komisch: het is Eva's schuld. Dat zou de eerste zonde kunnen zijn: niet zelfbewustzijn, maar de schuld geven. En God zegt nu is alles duidelijk: je bent kwetsbaar, je bent het paradijs uit, de identificatie met de flow van de natuur is weg. Je gaat werken en zweten. En de vrouw is afhankelijk van de man, omdat ze hem nodig heeft voor de opvoeding van de kinderen omdat ze kwetsbaar is. 23:07. Dus dat is zelfbewustzijn.

En het volgende verhaal is **Kaïn en Abel**. Twee zonen van Adam en Eva. De eerste twee mensen. Want Adam en Eva zijn door God geschapen, dus niet echt mensen. Want mensen worden geboren. **Kaïn en Abel zijn twee canonieke manieren om te reageren op de verschrikkelijke kwetsbaarheid die zich toont vanuit of ontvouwt vanuit de ontwikkeling van het zelfbewustzijn.** Kaïn en Abel offeren aan God. Offerande gebeurd over de hele wereld, zelfs bloedoffers en menselijke offers. **Waarom offeren mensen aan God?** Om hem positief te stellen? Peterson vraagt aan zijn studenten: welke offers heb je gebracht om naar de universiteit te gaan? Ze kunnen minder feesten, minder drinken. Meer serieus: ze werken, hun families steken zich in schulden. **Ze hebben veel**

opgegeven zodat ze activiteiten kunnen ontplooiën die een harmonieuze relatie met de werkelijkheid mogelijk maken. We kunnen dit nu zo benoemen omdat we de psychologische concepten hebben. Maar duizenden jaren geleden kon men niet meer als verhalen vertellen of het uitleven. En Kaïn en Abel is één zo'n verhaal. De offers worden verbrand op een altaar. Waarom? Nou ja, de rook gaat omhoog. God is in de hemel. En als God de rook ruikt, dan kan hij de kwaliteit van het offer beoordelen. Je kan het als primitief zien. Maar dat is het niet. Het is artistiek en mooi en precies of toepasselijk. Omdat vóór de uitvinding van het licht, en misschien van het vuur, omhoog kijken naar de nachthemel met de sterren de meest bereikbare directe ervaring met het onbekende was. En het is geen primitieve gedachte dat God zich bevindt in die hemel, dat onbekende. Het is een hele intelligente en creatieve hypothese. Het is een reflectie van een bepaalde menselijke ervaring. Je offert, rook stijgt op naar de hemel, God beoordeelt je offer. **Als je offer niet eersteklas is dan zul je leiden. En dat toont het verhaal van Kaïn en Abel.**

Abel is een vertrouwend persoon. Hij gelooft in de aard van de ervaring en het bestaan. Als hem wordt gevraagd te offeren, dan offert hij het beste. En daar wordt God blij van. En alles wat Abel aanraakt wordt goud. 26:40. Daardoor gaat het erg goed met Abel. En het is een hele aardige vent. Je kunt je nauwelijks een irritantere persoon voorstellen. Terwijl **Kaïn reageert op zijn zelfbewustzijn door zich terug te trekken uit de oneindigheid.** Daar zit een groot gevaar in. Omdat hij puur op zijn eigen slinkse plannen vertrouwt om door het leven te komen. Hij gelooft, terwijl zijn arrogantie groeit, als gevolg van zijn terugtrekking uit het oneindige, dat het contact, het contact wat hij niet kan verdragen, omdat hij zijn eigen kwetsbaarheid niet kan verdragen, dat hij de structuur van de werkelijkheid kan misleiden, door slechte kwaliteit offers aan God te brengen. God die alles ziet, want God is oneindig, en weet en ziet alles. Onnodig om te zeggen dat dit niet werkt. En het werkt niet op een voor de hand liggende manier. Als je met mensen praat, en ze onthullen hun onnodige leiden, en je kijkt eenvoudig achter wat ze zeggen, **dan vertellen ze je de slechte keuzes die ze gemaakt hebben in het leven, en de mogelijkheden die ze niet genomen hebben, en de kansen waar ze niet het lef hadden die te grijpen en de mislukkingen offers te maken.** Er is niets mysterieus aan. En hun eigen ervaringen leert ze hoe ze hun relatie met de werkelijkheid pathologiseren. Kaïn is ontevreden. Ontevreden dat er niet gebeurt wat hij wil. En deels is dat omdat hij niet echt wil wat hij wil. Als hij het echt zou willen zou hij de juiste offers brengen. En het zout wordt in de wonde greven door het bestaan van zijn broer die alles goed gaat. 28:20. Voor wie alles simpel lijkt, maar het natuurlijk niet is. Kaïn klaagt bij God: Ik werk keihard, ik offer. Alles wat ik aanraak wordt modder en viezigheid. Alles keert zich tegen mij. **Wat is het probleem met de werkelijkheid?** Kaïn's kwetsbaarheid wordt onthuld en vergroot door zijn pathologische verhouding tot zijn eigen acties. **God zeg tegen hem: zonde is een roofzuchtige kat die langskomt en je bespringt. Maar als je wilt kun je hem weerstaan. Dat wil hij niet horen.** Want als het steeds slechter gaat, dan wil je niet horen dat jij er zelf een rol in speelt. Maar dat is wat God doet. Wat doet Kaïn? Logisch zou zijn om te luisteren. Want als de structuur van de realiteit je iets vertelt dan kun je beter luisteren, want dan is er geen uitweg. Hij is zo boos over zijn kwetsbaarheid, gecompromitteerd en uitgeput door zijn mislukking de juiste offers te brengen en zich juist te gedragen dat hij daar en dan besluit: 1) zijn ideaal te vernietigen om de druk te verminderen dat dat ideaal als contrastpunt bestaat en 2) de favoriete zoon van God te vermoorden. En dus gaat hij het veld in en vermoordt Abel. 30:06.

En God komt en zegt: waar is mijn favoriete zoon? En Kaïn zegt: ik heb hem gedood. Het is het derde verhaal in de bijbel, een archaisch verhaal. Het laat zien dat er twee mogelijke patronen van reactie zijn op de zelfbewuste kwetsbare condities van zijn: **de één is een nederige opstelling tegenover de oneindigheid met intentie offers te brengen, de ander is arrogantie, wrok, het voor zichzelf houden van al het goede en het degenereren van de ziel in iets wat moorddadig tegenover mensen is.** Het verhaal stop dan niet. God straft Kaïn niet. Dat is vreemd; God straft in het oude testament links, rechts, overal en altijd. Dus waarom Kaïn niet? Hij geeft Kaïn een teken. En hij zegt tegen mensen dat ze Kaïn alleen moeten laten. En de reden daarvoor, zoals die ook in ons juridisch systeem voorkomt, is dat moord wraak oproept. En **wraak vernietigt maatschappijen.** En God stopt dat door te zeggen dat ondanks dat Kaïn een verschrikkelijke misdaad heeft begaan er geen retributie genomen zal worden.

31:40. Kaïn gaat heen en trouwt. En hij heeft enkele generaties nakomelingen. Als je iemand van de eerste generatie nakomelingen van Kaïn beledigt dan **vermoordt** hij niet jou, maar zeven van de jouwen; iemand van de tweede generatie 49. En ergens in de lijn van nakomelingen bevindt zich Tubal-Kaïn. En Tubal-Kaïn is de smid van **oorlogswapens.** 32:16 En dit fantastische verhaal zegt op een ongelofelijk gecompliceerde manier dat **de motivatie die het plegen van de meest afschuwelijke gruweldaden drijft, een onvermijdelijk sociaal gevolg is van de weigering van de zelfbewuste persoon de offers te brengen die voor een harmonieus leven nodig zijn.** En vervolgens de degeneratie van hen in een moorddadig en **wrokkige woede**, eindeloos propagerend, door de variaties in de maatschappij, tot alles eindigt. **En het volgende verhaal is de vloed. En dat is niet verrassend. Want als zaken lang genoeg van slecht naar slechter gaan, dan valt alles in elkaar.**

33:05 Dat is een angstaanjagend verhaal, wat ik niet begreep. Totdat ik Alexander Solzjenitzyn las en het cognitieve vermogen ontwikkelde om het verhaal te begrijpen. Want Solzjenitzyn zei in zijn nobelprijsaanvaardingsspeech: **een enkele persoon die stopt met liegen kan een tirannie ten val brengen.** Verbazend om te zeggen, maar we hebben voorbeelden uit de twintigste eeuw: Ghandi, Vaclav Havel, Nelson Mandela. Het boek de Goelag Archipel bracht mede de USSR ten val. Verbluffend succes voor iemand die het boek begon te schrijven in zijn hoofd als verhongerend concentratiekampslachtoffer. Het toont hoe machtig de

menselijke geest kan zijn als het de verantwoordelijk op zich neemt van zijn relatie met het Goddelijke. En ook hoe verschrikkelijk het kan worden als die verantwoordelijkheid niet genomen wordt. Het verbaast mij niet dat mensen niet zo denken, want op deze manier denken is op een bepaalde manier catastrofe, want de last die het op het individu legt is bijna ondraagbaar. **Maar precies daarom verstopt Adam in Genesis zich, wanneer hij zich bewust wordt van zijn eigen kwetsbaarheid. Hij denkt een wezen zoals ik, ik kan nooit zo'n last dragen.** Maar een mens is veel meer en kan veel meer dan je op het eerste oog ziet. **En de manier waarop ik dat geleerd heb is om te kijken naar mijn en anderen hun mogelijkheden tot slechtheid. Wij beschouwen onszelf als beperkte kleine wezens in een beperkte doos.** Dat bevat veel troost, maar ook veel beperktheid. Je kunt niet uit de doos komen tot dat je weet van nazi-Duitsland. Ik probeer mijn studenten uit te leggen dat er een hele grote kans was dat als zij in nazi-Duitsland geleefd hadden, ook roofdieren en nazi's waren geweest. En als ze dat niet kunnen accepteren, want het is een historisch feit, dan hebben ze absoluut geen idee van wie ze zijn. Jezelf voor te stellen als een nazi-misdadiger is een ondragelijk verschrikkelijk ding om te doen. **Maar ik geloof dat je geen inzicht hebt in wat je aan goeds kan doen, als je niet weet tot hoeveel slechtheid je in staat bent.** Want mensen kunnen tot ze erbij neervallen uitleggen hoe goed je zou kunnen zijn, maar dat klinkt als wensdenken, het klinkt als iets wat een adverteerder je op tv reclame kan vertellen. Het klinkt te goed om waar te zijn. En ik denk niet dat mensen het geloven. Maar ik geloof dat als je mensen verteld dat in de koude donkere hoeken van hun geest motivaties bestaan die zo verschrikkelijk zijn dat ze zichzelf zouden traumatiseren als ze ooit onthuld werden. En iedereen weet dat op een bepaald niveau van interpretatie dat waar is.

Er is bewijs in de geschiedenis dat mensen verlicht kunnen zijn. En dan denk je, omdat **verlichting gezien wordt als de het medicijn tegen kwetsbaarheid en dood** dan zou je denken dat iedereen dat ontzettend zijn best voor zou doen om verlicht te worden. Als de **barrière naar verlichting de ontwikkeling van bewustwording van een mens zijn oneindige capaciteit tot slechtheid is**, dan ben ik onmiddellijk overtuigd waarom verlichting zo weinig voorkomt.

36:22 Toen ik klaar was met mijn eerste voorlopige onderzoek naar de motivatie van mensen om concentratiekampen te bouwen en mensen te martelen kwam ik tot een verschrikkelijke conclusie. Het was een van de intellectueel en moreel meest verschrikkelijke dingen die me overkwam. Ik begon te begrijpen waarom mensen **op hun groepsidentiteit en hun culturele identificatie vertrouwen. Want dat helpt ze beschermen tegen hun eigen kwetsbaarheid. Je moet dingen geloven want je weet niet alles. Het geloof vult de gaten van wat je niet weet.** Als je geloof je ontnomen wordt dan ben je onbeschermd tegen de oneindigheid. Geen wonder dat mensen hun geloof verdedigen. **Als je te geïnvesteerd bent in het verdedigen van je geloof dan ben je bereid mensen te vermoorden voor je geloofsovertuigingen. En we zijn technologisch zo machtig dat dat niet meer kan.** Maar als je je eigen geloof niet verdedigt dan sta je open voor de verwoestingen van de oneindigheid.

37:42. Er lijkt geen uitweg. Maar er is een uitweg. Een uitweg die werkelijk religieuze mensen al millennia aan de mensen proberen te geven. De uitweg uit het raadsel dat aan jou gesteld wordt door je vertrouwen op ideologische geloofsovertuigingen en je kwetsbaarheid vis a vis het onbekende, is de **ontwikkeling van een werkelijk geïntegreerd en krachtig karakter. En dat is een individuele ontwikkeling. En het betekent constant de confrontatie met dingen die je niet begrijpt. Continu proberen te verzekeren dat je karakter bestaat uit waarheid en stevigheid** en niet bedrog. 38:21. En iets van jezelf maken wat gebouwd is op rots en niet op zand. Het is één ding om mensen te zeggen dat ze voor zichzelf moeten zorgen. Maar ik weet niet of dat voldoende is, want mensen zorgen niet zo goed voor zichzelf. Maar het is compleet iets anders om te zeggen: kijk, iedere keer als je een pathologisch moreel besluit neemt, breng je de wereld één stap dichterbij complete vernietiging. En ik geloof dat absoluut. Ik geloof dat het historische bewijs kristalhelder is. En ik denk ook dat iedere keer als je **een toepasselijk juist moreel besluit neemt en je manifesteert morele moed tegenover je kwetsbaarheid**, dan beweeg je de wereld een stap van de rand van de afgrond af. En dat geldt voor ieder afzonderlijk persoon. Solzjenitzyn zei, gebaseerd op zijn oosters orthodoxe achtergrond: **ieder persoon is een centrum van de wereld.** 39:10. Niet hét centrum, een centrum. De wereld is een gecompliceerde plek. Die kan allerlei centra hebben. Het is moeilijk te geloven dat jij één van die centra bent, maar alles in het menselijk bestaan is moeilijk te geloven. Het feit dat het überhaupt bestaat is moeilijk te geloven, de aard ervan is moeilijk te geloven. Alles wat de mens doet is zo belachelijk en opmerkelijk dat het een consistent en continu ontvouwend wonder is. Het idee dat ieder van jullie een centrum van de kosmos is - in die oneindige toevoegingen van belachelijkheid en absurditeit - is niet veel meer dan nog een extra belachelijkheid om te slikken.

39:50 Ik zal het samenvatten. Tragedie is een voorwaarde voor bestaan. **Bestaan is de wisselwerking tussen het oneindige en het beperkte. En in de wisselwerking is tragedie.** Daar is geen ontsnappen aan. Slechtheid is iets anders. **Slechtheid is de bewuste poging de condities van het bestaan pathologischer te maken dan nodig. En de motivatie is bewust en opzettelijk. Motivaties ontstaan** doordat mensen een verschrikkelijke prijs betalen voor hun **zelfbewustzijn. En dat zelfbewustzijn is het bewust zijn van hun kwetsbaarheid.** Dat is een verschrikkelijk iets om je bewust van te zijn. **Die kwetsbaarheid kan geconfronteerd worden. Oprecht en accepterend kunnen de juiste beslissingen genomen worden. Of mensen kunnen zich terugtrekken in hun rationele arrogantie in hun poging zichzelf en de andere te bedriegen over de aard van hun bestaan en de aard van de werkelijkheid. Dat pad leidt tot niets anders dan**

verwoesting. Ik denk dat het juist is aan te nemen dat het te laat is in onze ontwikkeling als soort dat dat pad acceptabel zou zijn. Omdat wij als soort te machtig zijn. En als te veel mensen dat pad blijven volgen dan doen wij onszelf eindigen. Terwijl wij technologisch steeds machtiger worden, wordt een steeds grotere morele verantwoordelijkheid op ons geplaatst. Het doet ertoe voor het lot van de kosmos of je je moreel handelen goed krijgt. En ik bedoel dat niet op een triviale manier. Ik geloof dat dat een empirisch feit is. Mogelijk is dat het meest verschrikkelijke wat je je kunt voorstellen. En misschien is het te veel om van de mensen te vragen. **Maar onze grote religieuze tradities blijven ons continu herinneren dat ieder mens een vonk van het goddelijke heeft.** En dat idee is een voorwaarde voor ons gehele rechterlijke systeem. Er is altijd een mogelijkheid dat het waar is. En als het waar is dan betekent dat dat er een oneindig pad van mogelijkheden of potentie voor ieder van ons voor ons ligt. En dat het vermogen om de afschuwelijke condities van de werkelijkheid te transformeren in iets wat niet alleen acceptabel is maar het waard is om te celebreren binnen onze mogelijkheden ligt. Het alternatief is het continu genereren van een soort van hel die zo onbegrijpelijk verschrikkelijk is, dat dat voor een beetje redelijk persoon iets is wat je niet wil. Dat is alles wat ik hier over wil zeggen.

Vertaalopmerking: Evil vertalen met het slechtheid of slecht. Het kwaad is alternatief. Het kwaad is abstract, slechtheid legt meer nadruk op dat het door een mens veroorzaakt wordt. Tegenwoordig heeft Peterson het over malevolence, kwaadwilligheid.